

Bonkende zwerfkei

uit:
Awater,
nr. 10, nr. 1 (2011, winter)
pp. 26-29

VIJF ZEER VERSCHILLENDE DICHTERS GENOMINEERD VOOR VSB POËZIEPRIJS 2011

De VSB Poëzieprijs sloeg een jaartje over en is nu terug met een uitreiking in januari, met een keuze uit 159 bundels verschenen in twintig maanden: de machine van smaak en onderhandeling doet zijn werk.

door Bas Belleman

De VSB Poëzieprijs noemt zichzelf de belangrijkste poëzieprijs in het Nederlandse taalgebied en daar zit wel iets in: de winnaar krijgt vijftienduizend euro en geen enkele andere prijs voor één bundel is zo hoog. En dan hebben we het nog niet over het aanzien dat de prijs oplevert.

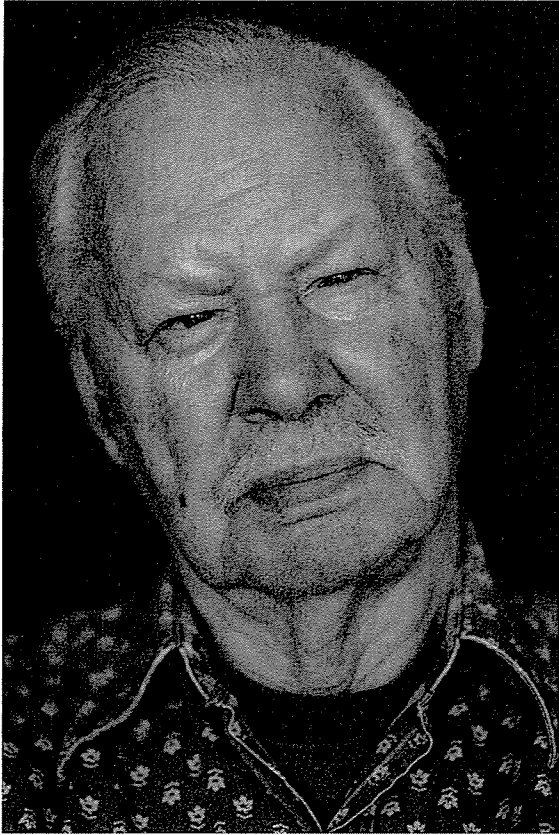
Je gaat er daarom voetstoots vanuit dat de prijs bedoeld is voor de beste nieuwe Nederlandstalige bundel van het jaar. Bloemlezingen, vertalingen en verzameld werk komen niet in aanmerking, maar verder alle nieuwe bundels. Toch?

Maar dat is niet zo. Wie in de afgelopen vier jaar heeft gewonnen, mag niet worden genomineerd, blijkt uit het juryreglement. Dus Nachoem Wijnberg en Mark Boog mogen dan zijn ingezonden, ze worden uitgesloten van deelname. Liever diversiteit dan niveau. Alsof je Roger Federer en Rafael Nadal uitsluit van deelname aan Wimbledon.

Het is vriendelijk om het geld telkens aan andere dichters te gunnen, maar het zet lezers op het verkeerde been: de meesten zullen toch denken dat de jury gewoon zonder belemmeringen de allerbeste bundel uitzoekt.

Goed, de reglementen verklaren twee afvallers, maar hoe zit het met Arjen Duinker, de winnaar van 2005? Die was vorig jaar volgens Awater favoriet onder critici, wetenschappers en bloemlezers. Hij was niet uitgesloten van deelname, maar de juryleden hebben hem overgeslagen.

Wie ze de voorkeur gaven: Armando, Paul Bogaert, Eva Cox, Kreek Daey Ouwens en Henk van der Waal. Dat is de oogst uit een stapel van 159 dichtbundels, die tussen 1 januari 2009 en 1 september 2010 verschenen. Voor alle genomineerde bundels valt wel iets te zeggen, maar er valt ook op allemaal iets af te dingen.

Foto's: Tineke de Lange

ARMANDO

Om Armando kan de jury niet heen. Hij is een groot kunstenaar en *Gedichten 2009* past in de rest van zijn werk. De bundel is kil en donker, de teleurstelling en het geweld loeren om de hoek. Het wemelt van zinnen als deze: 'Waarschijnlijk is het de wanhoop/ die de woede teweeg brengt./ De woede is woedend en wanhopig.' Zo wrijft hij ruw de woede en de wanhoop over elkaar heen, alsof hij wil zien welke kleur dat oplevert.

Armando zegt niet waar die wanhoop en woede vandaan komen. Het geweld van de twintigste eeuw noemt hij niet, maar het is nauwelijks mogelijk om deze gedichten los te zien van zijn andere werk, waarin de gruwelen van het fascisme zo onderkoeld zijn verbeeld.

Zijn gedichten wekken soms de indruk dat ze de taal van zich afduwen, alsof de taal gepaste afstand moet houden. Zo schrijft hij: 'Maak de touwen los en laat/ het schip de kust verbazen,/ het uurwerk werpt al snel een schaduw.' Het zijn beelden van duisternis, wrevel en geweld, zoals altijd zonder een zweem van liefde of zinnelijkheid. Maar wat ook opvalt: ze laten je met lege handen staan. Waarover zou de kust zich moeten verbazen? Hoezo werpt een uurwerk al snel een schaduw?

Dat heeft ook wel eens iets vermoeiends. Je merkt dat hij zich niet wil bewijzen en maling heeft aan de lege handen van de lezer. Het is het werk van een modernist die nog eens bijvijlt wat hij wil zeggen, geen bundel die staat te trappelen om de wereld te veroveren.

PAUL BOGAERT

Wat dat betreft is Paul Bogaert ambitieuzer in zijn bundel *De Slalom soft*. Daarin speelt een reclamemaker een grote rol die een nieuw product aan de man wil brengen. 'Vandaag moeten er namen worden bedacht/ om er later één over te houden./Het moet iets zijn/ zoals Tonino voor een broodje tonijn,/ zoiets moet het zijn./maar dus niet voor een broodje.' De naam wordt uiteindelijk de Slalom Soft, een product waarin argumenten verdwijnen.

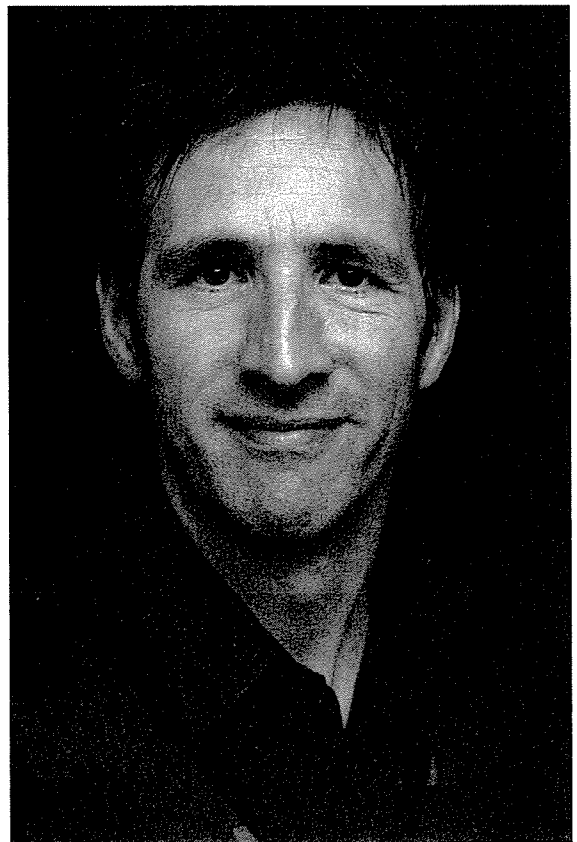
Bogaert lijdt onder een hyperbewustzijn van wat poëzie allemaal is en kan zijn. Het lijkt erop dat hij nog maar één uitweg ziet: hij gebruikt poëzie als een naald om mythes door te prikken. Vreemde woorden, platitudes en spreektaal zet hij in gedichten, alsof hij ze daarmee wil onthullen of misschien zelfs neutraliseren.

Eigenlijk gaat zijn werk dus over mensen die zich door taal en commercie in de luren laten leggen. Als er tragiek in schuilt, dan is het dat er zoveel luren zijn dat iedereen zich daar wel eens in laat leggen.

Maar het resultaat is toch een aaneenschakeling van gedichten die maar geen muziek willen worden. En de dichter staat er ironisch naast te knipogen. Het levert zinnen op als: 'Vandaar de lichtinval, als insteek,/ de schittering,/ die meteen in het verlag werd gestikt.'

En gestikt is ook meteen het gedicht.

Je zou hem willen toeroepen dat hij niet zo defensief hoeft te zijn en eens uit zijn schuttersputje moet komen. Laat hij zijn eigen woorden ter harte nemen: 'De tijd van wimpel en warempel is voorbij./ We moeten uit vernedering inspiratie halen.'

EVA COX

Nee, dan Eva Cox en haar bundel *Een twee drie ten dans*. Daar kun je het een en ander op aanmerken, maar ze verschuilt zich nergens achter. En ze wordt nergens voorspelbaar. Je weet nooit hoe het volgende gedicht eruit zal zien. Je weet niet eens of het wel een gedicht zal zijn, of misschien een stuk proza, of een bloemrijk briefje.

Het openingsgedicht gaat zo:

Ne sneeuwman maakt ge met sneeuw en ijs,
veel sneeuw, wat ijs,
en zonder spijt.
Of bij gebrek aan sneeuw en ijs
op de blote stoep, met krijt.

Vooral die blote stoep mag er zijn. De sneeuw is weg, er ligt niets tussen de stoep en het krijt, de kinderen hebben evenveel plezier bij het krijten als bij het sneeuwpoppen maken. Zo opent zich in die paar regels zomaar een zorgeloze kindertijd, dwars door de seizoenen heen. Een mooie ode aan Emily Dickinsons 'To make a prairie', waar ze in het nawoord naar verwijst.

Hoe goed het bij vlagen ook is, Cox heeft wel de neiging haar invallen, ideeën en gelegenheidsgedichten allemaal in één bundel leeg te schudden: zie maar of er iets tussen zit.

Zo heeft ze ook een gedicht waar ze met voegwoorden en cursiveringen speelt: 'Omdat ik mij vanavond terugvind in de zeldzame luwte van een leeg huis; *nadat* de stem der werkweek nog drukker dan gevreesd bleek; *terwijl* het er vooral eindelijk van moet komen; *daarom* nu snel een brief.'

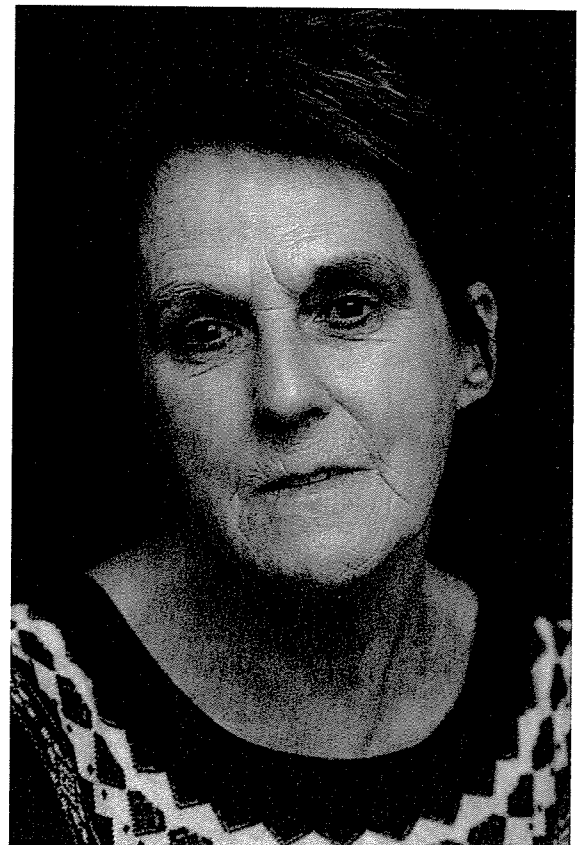
Wie poëzie leest, weet na een tijdje wel dat je elk woord apart kunt zetten om te zeggen: raar eigenlijk. Dat is de kunst niet.

KREEK DAEY OUWENS

Wars van zulke trucs is Kreek Daey Ouwens in *De achterkant*. In ieder geval wekt ze die indruk, omdat ze zo naturel schrijft. Haar bundel heeft twee delen. Ze schrijft eerst over een kindertijd waarin drie zussen zich een weg moeten vinden in de gespannen sfeer in huis. Een tante is overleden en haar naam is sindsdien taboe. 'Er is een spanning voelbaar in de lucht. Een nieuwe stilte, die alles aanraakt.' Dus worstelen deze meisjes met het onuitsprekelijke. 'Hoe moest je in woorden uitdrukken wat niet onmiddellijk te begrijpen viel?'

In het tweede deel is de ik-figuur haar geliefde verloren en geldt eigenlijk hetzelfde: hoe praat je daarover? Een collega van haar man raadt haar aan met iemand te gaan praten over haar verdriet. Maar hoe kun je praten, als je al nauwelijks erover kunt schrijven? 'Ik zou toch zeker de lachlust opwekken, als ik werkelijk zou/ uitspreken hoeveel ik van je hield. Ik zou haast zelf denken dat/ ik niet goed bij mijn hoofd ben.'

Alleen blijf je als lezer aan de zijlijn. Ze verwijst naar het onuitsprekelijke, maar je krijgt nergens het gevoel dat je daar middenin staat. Ze sluit bepaald geen compromis, en dat wekt bewondering, maar het resultaat blijft toch een gedicht achter glas, waar je niet bijkomt.

HENK VAN DER WAAL

Van een andere orde is Henk van der Waal. In zijn bundel *Zelf worden* kiest hij koppig koers door kluwen van woorden, beelden en vermoedens. Het wekt ontzag, omdat je direct voelt dat hij ergens een serieuze poging toe doet en uiterst nauwgezet aan het werk is.

Het is ook de mooist vormgegeven bundel, dankzij de titels die in het grijs zijn afgedrukt en in het midden van het gedicht in het zwart opduiken. Het is telkens alsof het eigenlijk geen titel is, maar een voorgevoel dat halverwege het gedicht bewaarheid wordt. Alsof het een echo is die je eerder hoort dan de stem zelf.

Het zijn bepaald geen lichte versjes die Van der Waal schrijft. De lezer blijft met de schrijver mee meanderen, alsof ze samen hun weg door het landschap moeten zoeken. Uit het tweeluik 'Zelf worden', waar de bundel naar vernoemd is:

worden

verkruiemel de zwerfkei die bonkt
tegen je gemoed en besprenkel je
verdorde godvruchtigheid met
traanvocht, want ook al spat het
noodweer uit je ogen en raken je
ledematen meer en meer verstrikt
in de tentakels van dat verdraaide

worden

de herfstwind blaast toch wel
lucht in de drogreden van je vleys
en de hark harkt toch wel de
lege uren bij elkaar die ervoor
zorgen dat je de woorden die uit
de taal vallen als natte bladeren
tegen je mond voelt plakken.

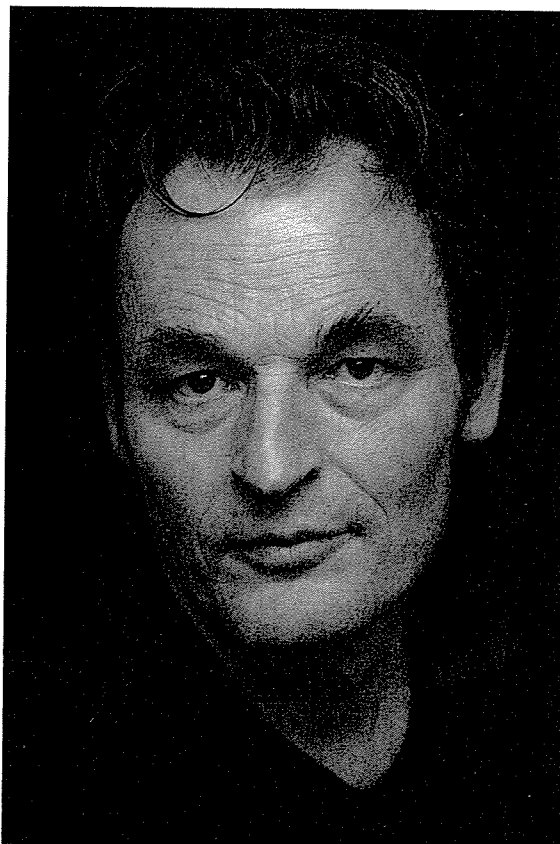
Hoe hevig en intens ook, het mist wel enige elegantie. Hoe zou je een bonkende zwerfkei kunnen verkruiemelen, terwijl het noodweer uit je ogen spat, ledematen verstrikt raken in tentakels en de taal tegen je mond plakt? En wat lost dat verkruiemelen dan op? Worden de uren dan minder leeg? Soms lijkt het wel alsof Van der Waal halverwege zijn gedicht maling krijgt aan de voorgaande beelden en weer aan een nieuw beeld begint.

Toch roept zijn werk de sensatie op dat er iets belangrijks in gebeurt. Het klinkt zo doorwrocht dat je gaat zoeken naar een reden om het goed te vinden.

In de VSB-jury zitten maar liefst vier literatuurwetenschappers: twee promovendi (Johan Sonnenschein en Cin Windey), een docent (Tom Sintobin) en een hoogleraar (Maaïke Meijer, tevens juryvoorzitter). Verder schuift journalist en dichter Wim Brands aan.

Wie weet maakt dit de jury bevattelijker voor poëzie waar je ook theoretisch mee uit de voeten kunt. Dat zou de afwezigheid van Arjen Duinker kunnen verklaren, hoewel het giswerk blijft.

Wie zullen zij tot winnaar uitroepen? Iedereen kan speculeren over hun motieven en smaak, maar één ding weet ik uit ervaring: literaire jury's nemen geen stelling, ze willen niet provoceren en ze zoeken ook niet

met opzet een verrassende winnaar uit. Zo werkt het niet. Juryleden lezen de inzendingen, hebben met een beetje pech allemaal een andere mening en moeten er dan uitkomen. Zet een paar lezers bij elkaar en de machine van smaak en onderhandeling doet zijn werk.

Ze hebben vijf zeer verschillende dichters uitgekozen die één ding gemeen hebben: ze trekken zich niets aan van mores en modes in de poëzie. De jury is dus gevallen voor dichters die het experiment aangingen. Sterker nog, het lijkt wel alsof de dichters al interessant zouden moeten zijn omdat ze experimenteren.

Wat mij betreft wint Armando. Maar liever nog had ik Wijnberg voor tweede keer de prijs zien krijgen. ◀

- Armando, *Gedichten 2009* –
Uitgeverij Augustus, 2009
Paul Bogaert, *De Slalom soft* –
Uitgeverij Meulenhoff/Manteau, 2009
Eva Cox, *Een twee drie ten dans* –
Uitgeverij De Bezige Bij, 2010
Kreek Daey Ouwens, *De achterkant* –
Uitgeverij Querido, 2009
Henk van der Waal, *Zelf worden* –
Uitgeverij Querido, 2010